

**ABU ALI IBN SINONING XORAZM MA'MUN
AKADEMIYASI TARIXIDAGI O'RNI****Egamova Gulchira***“Ichan-Qal’a” davlat muzey-qo‘riqxonasi
bo‘lim mudirasi.***Rustamova Dilafruz***“Ichan-Qal’a” davlat muzey-qo‘riqxonasi
ilmiy xodimi***ANNOTATSIYA**

Ushbu maqolada buyuk mutafakkir Abu Ali ibn Sinoning Xorazm Ma'muniylar saroyi huzuridagi ilmiy muhitdagi faoliyati va uning keyinchalik “Ma'mun akademiyasi” nomi bilan mashhur bo‘lgan ilmiy markaz tarixidagi o‘rni yoritiladi. Ibn Sinoning Xorazmga kelishi, bu yerda faoliyat yuritgan mashhur olimlar bilan ilmiy aloqalari hamda uning ilmiy merosining shakllanishida Xorazm davrining ahamiyati tarixiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Abu Ali ibn Sino, Ma'mun akademiyasi, Xorazm, Gurganj, Beruniy, Ma'muniylar, ilm-fan, Sharq uyg‘onishi.

**ABU ALI IBN SINO'S PLACE IN THE HISTORY OF THE KHOREZM
MA'MUN ACADEMY****ABSTRACT**

This article examines the activities of the great thinker Abu Ali ibn Sina in the scientific environment of the Khorezm Mamun Palace and his place in the history of the scientific center, which later became known as the "Ma'mun Academy". Ibn Sina's arrival in Khorezm, his scientific contacts with famous scientists who worked there, and the importance of the Khorezm period in the formation of his scientific legacy are analyzed based on historical sources.

Keywords: Abu Ali ibn Sina, Mamun Academy, Khorezm, Gurganj, Beruni, Mamunids, science, Eastern Renaissance.

X–XI asrlarda Xorazm Sharqning eng rivojlangan ilmiy markazlaridan biri bo‘lgan. Ayniqsa, Ma'muniylar sulolasi hukmronligi davrida Gurganj shahri ilm-fan va madaniyat markaziga aylandi. Hukmdor Ali ibn Ma'mun va Ma'mun ibn Ma'mun olimlarni qo‘llab-quvvatlagan, natijada matematika, astronomiya, tabobat, falsafa va boshqa fanlar rivojlandi.

Bugungi tarixshunoslikda ushbu ilmiy muhit **“Ma’mun akademiyasi”** nomi bilan ataladi. Ana shu ilmiy markazda faoliyat yuritgan olimlardan biri Abu Ali ibn Sinodir. Uning Xorazmdagi faoliyati keyinchalik yaratgan mashhur asarlarining shakllanishida muhim bosqich bo‘ldi.

Abu Ali Husayn ibn Abdulloh ibn Sino 980-yilda Buxoro yaqinidagi Afshona qishlog‘ida tug‘ilgan. U yoshligidan ilm olishga qiziqib, Buxoroda tahsil olgan. Somoniylar davlati zaiflashgach, ilmiy faoliyatini davom ettirish maqsadida Xorazmga yo‘l olgan.

Taxminan 1005-yilda Ibn Sino Gurganj shahriga keladi. Bu davrda Gurganj Ma’muniylar davlatining poytaxti bo‘lib, ko‘plab olimlar shu yerda faoliyat yuritayotgan edi. Hukmdor Ali ibn Ma’mun olimlarga katta e’tibor bergan va ular uchun qulay ilmiy muhit yaratgan.

Ma’muniylar saroyi huzurida faoliyat yuritgan olimlar jamoasi keyinchalik **“Ma’mun akademiyasi”** nomi bilan mashhur bo‘ldi. Ushbu ilmiy muhitda quyidagi olimlar faoliyat yuritgan:

- Abu Rayhon Beruniy;
- Abu Nasr ibn Iroq;
- Abu Sahl Masihiy;
- Abu-l-Xayr ibn Hammor;
- Abu Ali ibn Sino.

Bu olimlar astronomiya, matematika, tabobat, falsafa va tabiiy fanlar bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borganlar. Ular ilmiy munozaralar o‘tkazgan, qadimgi yunon va Sharq olimlarining asarlarini o‘rgangan hamda yangi ilmiy g‘oyalarni ilgari surganlar.

Xorazmda Ibn Sino, asosan, tabobat va falsafa bilan shug‘ullangan. Tarixiy manbalarda uning saroy tabibi sifatida ham faoliyat yuritgani qayd etiladi. U bemorlarni davolash bilan birga, ilmiy izlanishlarini ham davom ettirgan.

Xorazmda bo‘lgan davrida Ibn Sino tibbiyot, mantiq va falsafa bo‘yicha bilimlarini yanada boyitgan. Olim qadimgi yunon mutafakkirlari Aristotel va Galen asarlarini chuqur o‘rganib, ularning qarashlarini rivojlantirgan.

Tadqiqotchilarning fikricha, keyinchalik yozilgan **“Al-Qonun fi-t-tibb”** va **“Kitob ash-shifo”** kabi mashhur asarlarning ilmiy asoslari aynan Xorazm davrida shakllangan.

Ibn Sino va Abu Rayhon Beruniy Xorazmda bir davrda yashab, ilmiy muloqot olib borganlar. Ular tabiat, astronomiya, fizika va falsafaga oid masalalarni muhokama qilganlar.

Bugungi kungacha Beruniy va Ibn Sino o‘rtasidagi bir qancha ilmiy yozishmalar saqlanib qolgan. Ushbu yozishmalarda Aristotelning tabiat haqidagi qarashlari, osmon jismlarining harakati, issiqlik va yorug‘lik kabi masalalar muhokama qilingan.

Bu ilmiy muloqot Sharq ilm-fanida ilmiy bahs madaniyatining rivojlanganligini ko'rsatadi.

1017-yilda Mahmud G'aznaviy Xorazmni egallaydi. Ko'plab olimlar G'azna shahriga olib ketiladi. Ibn Sino esa Mahmud G'aznaviy xizmatiga kirishni istamagan va yashirin ravishda Xorazmni tark etgan.

Shundan so'ng u Jurjon, Ray, Hamadon va Isfahon shaharlarida yashab, o'zining eng mashhur asarlarini yaratgan.

Abu Ali ibn Sino Xorazm ilmiy muhitining eng yirik vakillaridan biri hisoblanadi. Uning ilmiy faoliyati Ma'muniylar davrida Xorazmda shakllangan ilmiy maktab nufuzini yanada oshirdi.

Ibn Sino bu yerda:

- tibbiyot bo'yicha ilmiy izlanishlar olib bordi;
- falsafa va mantiq fanlarini rivojlantirdi;
- Beruniy va boshqa olimlar bilan ilmiy munozaralarda qatnashdi;
- keyinchalik mashhur bo'lgan asarlarining ilmiy asoslarini yaratdi.

Shu sababli Ibn Sino Ma'mun akademiyasi tarixida muhim o'rin egallaydi. Uning faoliyati nafaqat Xorazm, balki butun Sharq ilm-fani taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Abu Ali ibn Sinoning Xorazmdagi faoliyati uning ilmiy hayotidagi muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Xorazmda yaratilgan ilmiy muhit olimning tabobat, falsafa va tabiiy fanlar sohasidagi bilimlarini yanada boyitgan. Aynan shu davrda u boshqa yirik olimlar bilan ilmiy hamkorlik qilib, keyinchalik jahon ilm-fani taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shgan asarlarini yaratish uchun mustahkam ilmiy zamin hosil qilgan.

Shu bois Abu Ali ibn Sino **Ma'mun akademiyasi tarixining eng muhim namoyandalaridan biri** sifatida e'tirof etiladi. Uning ilmiy merosi bugungi kunda ham jahon ilm-fani va tibbiyoti tarixida o'z ahamiyatini saqlab kelmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abu Ali ibn Sino. *Tib qonunlari (Al-Qonun fi-t-tibb)*. – Toshkent: Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti, 1992–1994.
2. Abu Rayhon Beruniy. *Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar*. – Toshkent: Fan, 1968.
3. O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. "Ibn Sino", "Beruniy", "Ma'mun akademiyasi" maqolalari. – Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2000–2005.
4. *Xorazm Ma'mun akademiyasi: tarix va zamonaviylik*. Ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent–Xiva: Fan, 2006